

Storfebeite i utmark

Ressursgrunnlag og beitebruk

Yngve Rekdal, Urfe 17.10.21

Lordalen, Lesja

Kjøtfe på utmarksbeite

Beiteressursar i soner for arealtilskot

NIBIO RAPPORT | VOL. 6 | NR. 56 | 2019

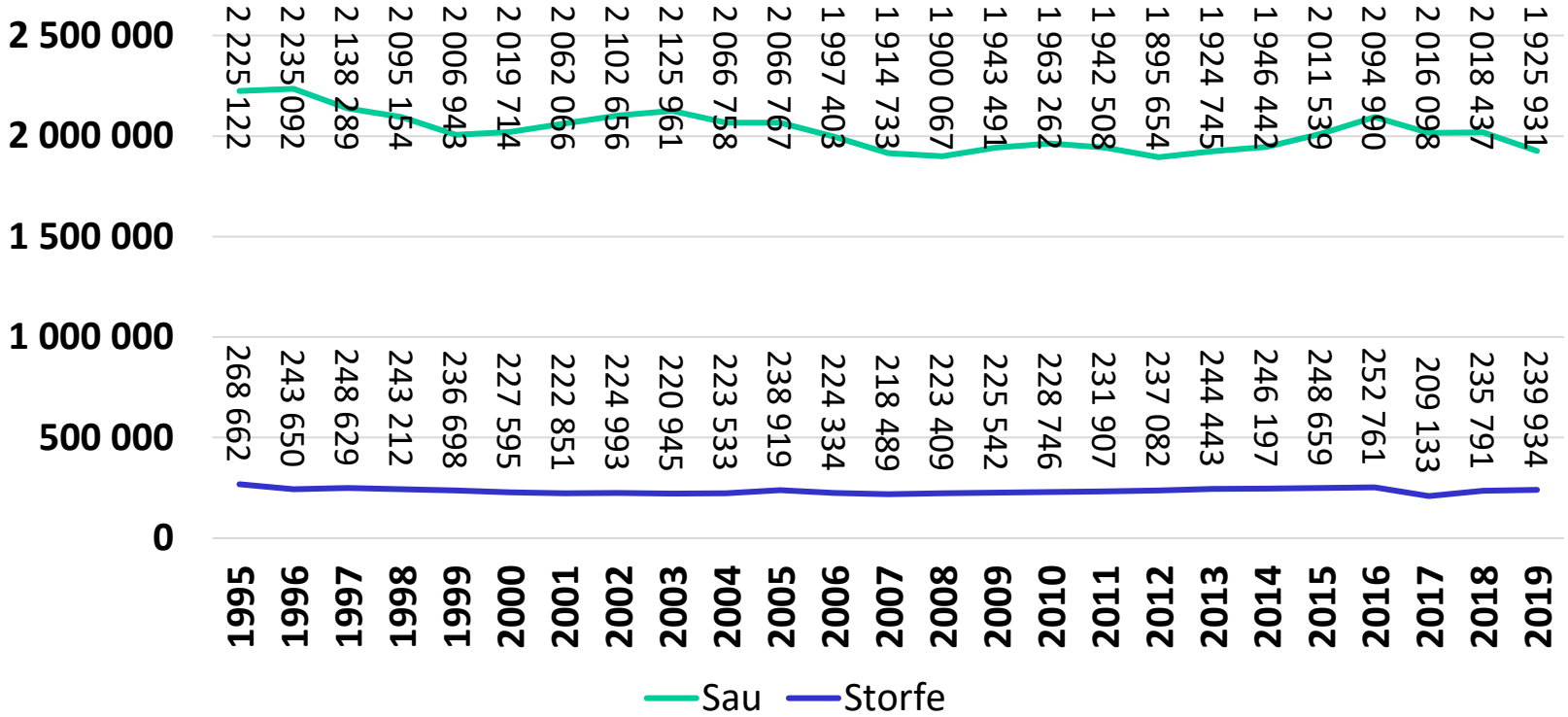

YNGVE REKDAL OG MICHAEL ANGELOFF
Divisjon for kart og statistikk

<https://nibio.brage.unit.no/nibio-xmlui/handle/11250/2650257>

Foto: Michael Angeloff

Husdyrtal i utmark

God ressursbruk treng kunnskap om:

- Kvar er ressursen
- Størrelse
- Kvalitet

A photograph of a mountain landscape. The foreground is a dense field of green grass and various wildflowers, including small white and yellow blossoms. The middle ground shows a steep, green slope leading up to a rocky ridge. Patches of snow are visible on the upper part of the slope. The sky is overcast and grey.

**Kvaliteten på fôret er viktig
for produksjonsresultatet**

Rausjødalen, Tolga

Utmarksbeite kan kartleggast

45 vegetasjonstypar blir sortert
i tre beiteklasser

Vegetasjonskart

Beite for sau

Mindre godt beite

Godt beite

Svært godt beite

<http://kilden.nibio.no>

www.nibio.no/arkiv/publikasjoner

Overordnede politiske mål

Matsikkerhet og beredskap

Sikre forbrukarane trygg mat. Auka matvare-beredskap.

Landbruk over hele landet

Leggje til rette for bruk av jord- og beiteressursane. Moglegheiter for busetjing og sysselsetting.

Økt verdiskaping

Ei konkurransedyktig og kostnadseffektiv verdikjede for mat.

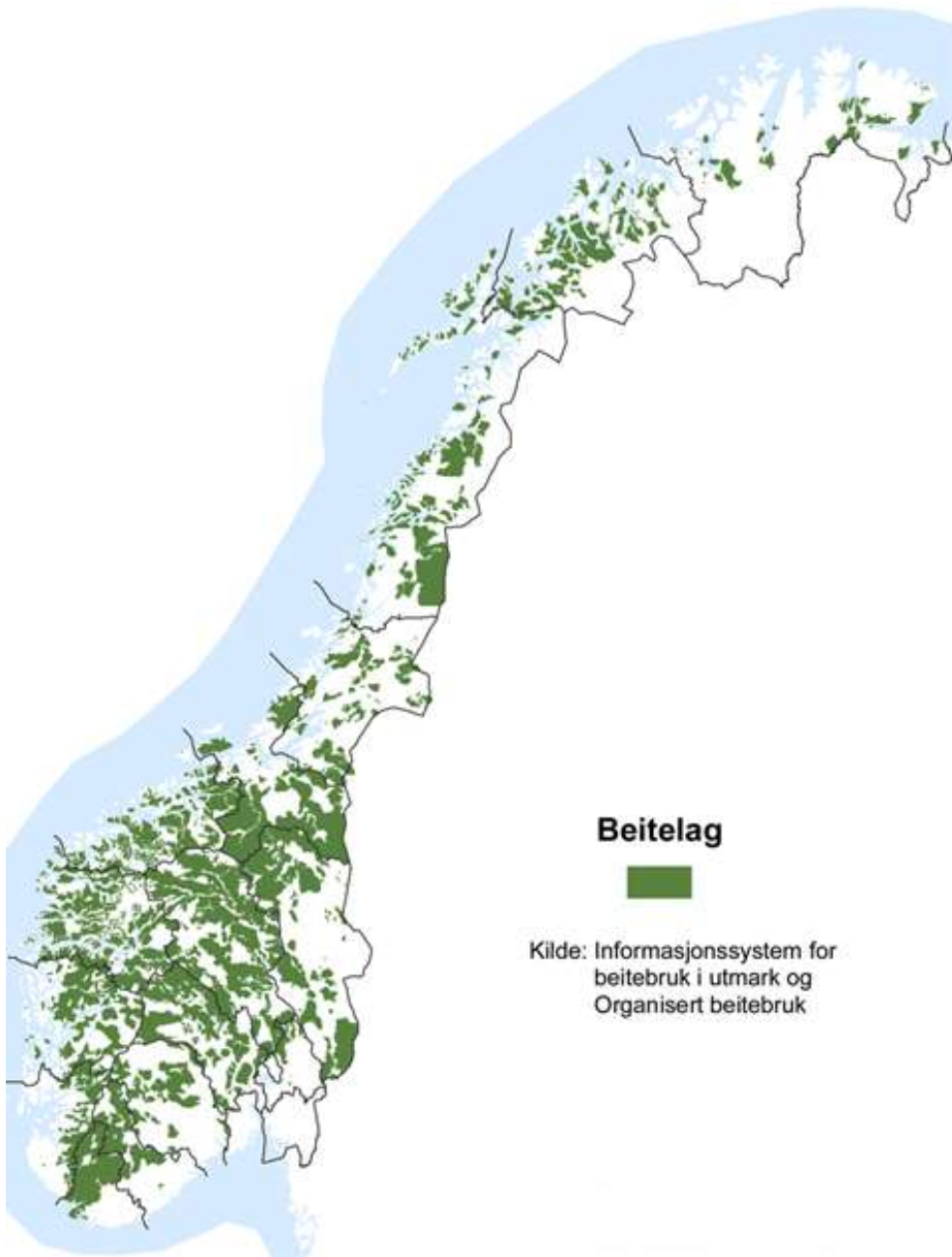
Bærekraftig landbruk

Redusert forureining frå landbruket. Vareta kulturlandskapet og naturmangfaldet.

Landbruk i heile landet

Om lag 35 % av landarealet blir brukt av organiserte beitelag med sau og storfe

40 % av landarealet er reindriftsareal.

ReindriftsNorge

Beitekvaliteten til eit utmarksareal er først fremst avhengig av kor mykje beiteplanter som finst på arealet og næringsverdien av desse

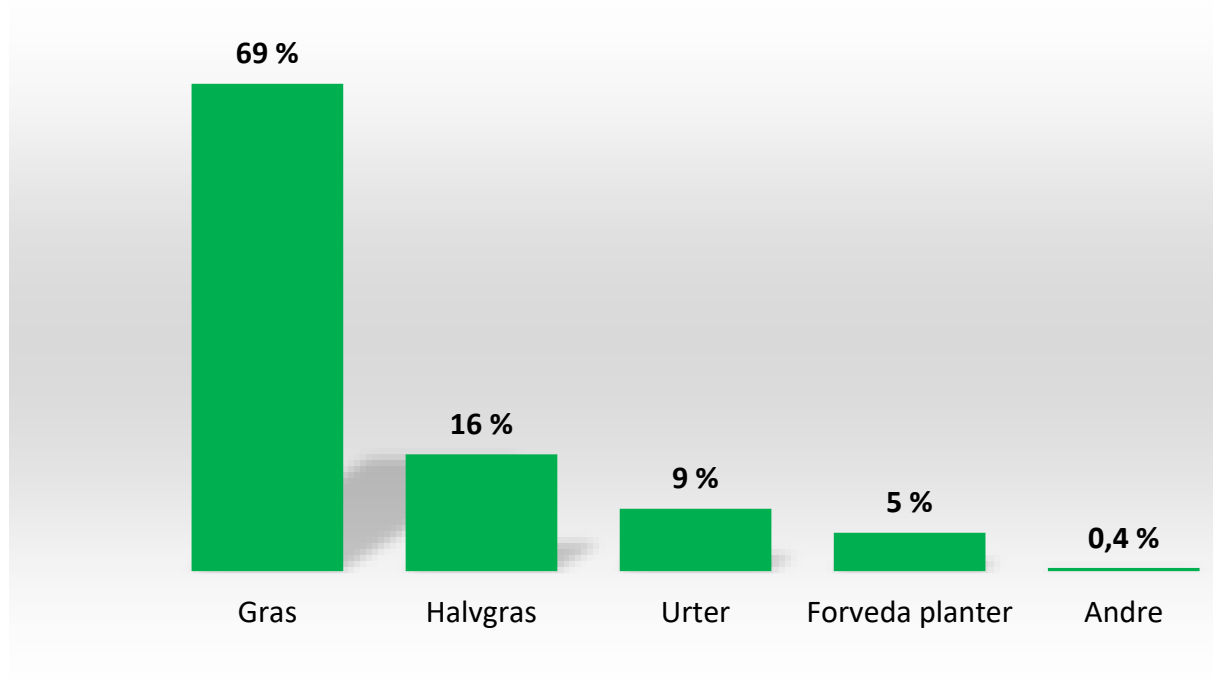
Kva påverkar dyr sitt planteval?

- **Næringsverdi**
- **Smaklegheit**
- **Utviklingstrinn**
- **Tilbod**
- **Beitetrykk**
- **Beitevanar**

Beitepreferanse hos storfe

Gjødselprøver, %-andel av ulike
plantegrupper (Sickel 2014)

Gras/urter

Lyng/lav

Tilvekst per lam per dag

Beitekvalitet	Gram per dag
Høg	300-350
Middels	250-300
Låg	200-250

Tilvekst	Stange 2015	Stange 2016	Furnes 2016
Vårfødte kalver, g/d	932 ± 215	932 ± 204	620 ± 292
Ku med kalv, kg	37.3 ± 15.3	-14.0 ± 53.6	-29.3 ± 29.4

Kjelde: Morten Tofastrud, Høgskolen Innlandet

Det langstrekke landet vårt har stor variasjon i topografi, berggrunn og klima. Dette gjev ei utmark med mange naturtypar som har ulike mulegheiter og utfordringar for den som skal drive beitenæring.

Snaufjell

42 % av Norges landareal

Breijordet 1200 moh., Vågå

Fjellbjørkebeltet

Vangrøftdalen, Os

Magnilldalen, Tynset

Produktiv barskog

Bleka, Ringsaker

Skrivillberget, Grue

Skogskadar

Ravinelandskap

A scenic landscape photograph showing a valley with a river, golden-brown fields, green pastures, and sheep grazing in the foreground. The river flows through the center of the valley, reflecting the sky and surrounding greenery. The fields on either side are a mix of golden-brown and green, suggesting a late summer or autumn setting. In the foreground, several sheep are grazing on a lush green pasture. The background features a dense line of trees and a clear sky.

Rakkestad

Foto: O. Puschmann

Fuktmark

Virak, Sirdal

Blåtopp

Bjønnskjegg

Rome

**To planter er karakteristisk for
fuktmark**

Kystlynghei

Rongosen, Øygarden

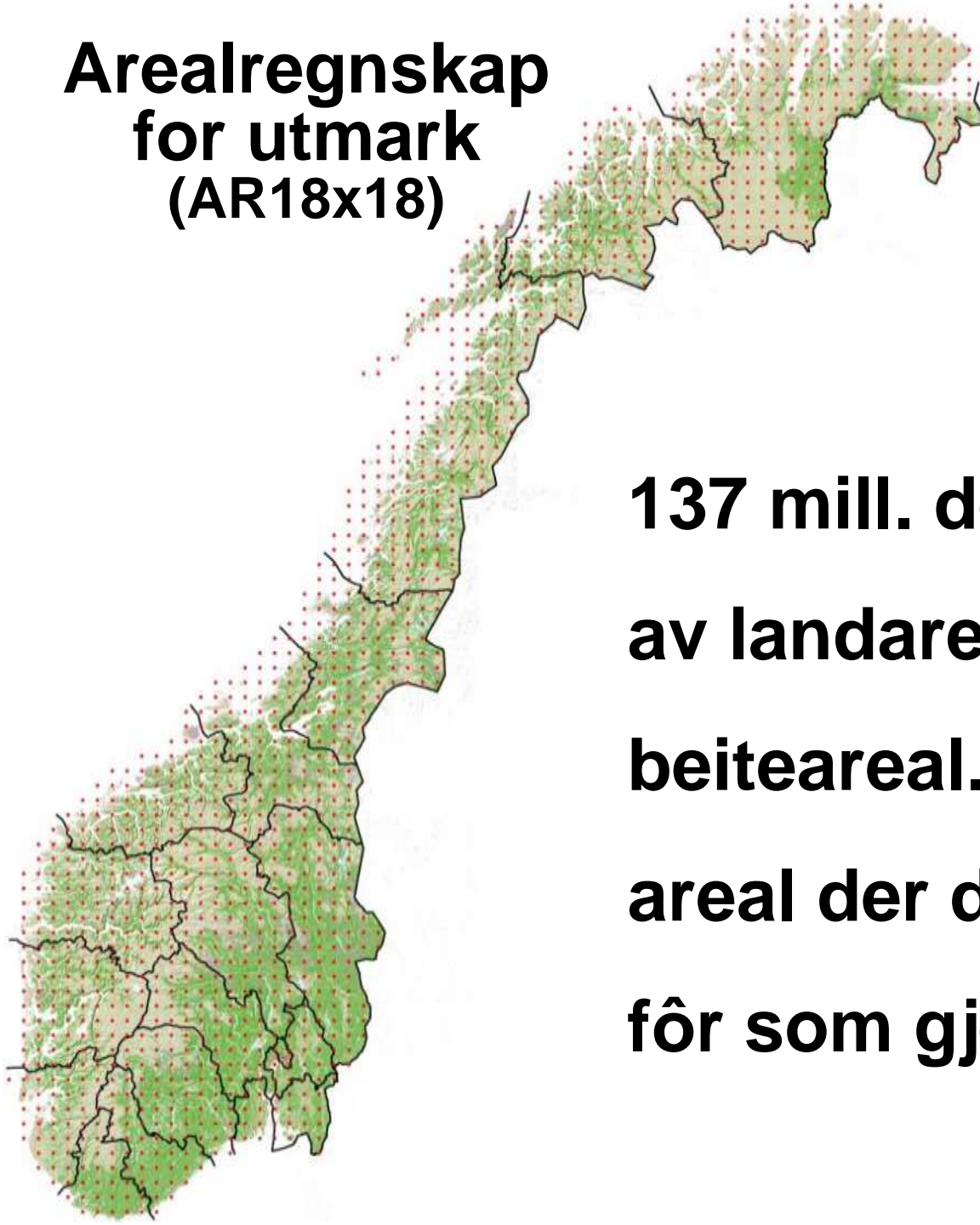
Foto: A. Bryn

Hadsel, Hadseløya

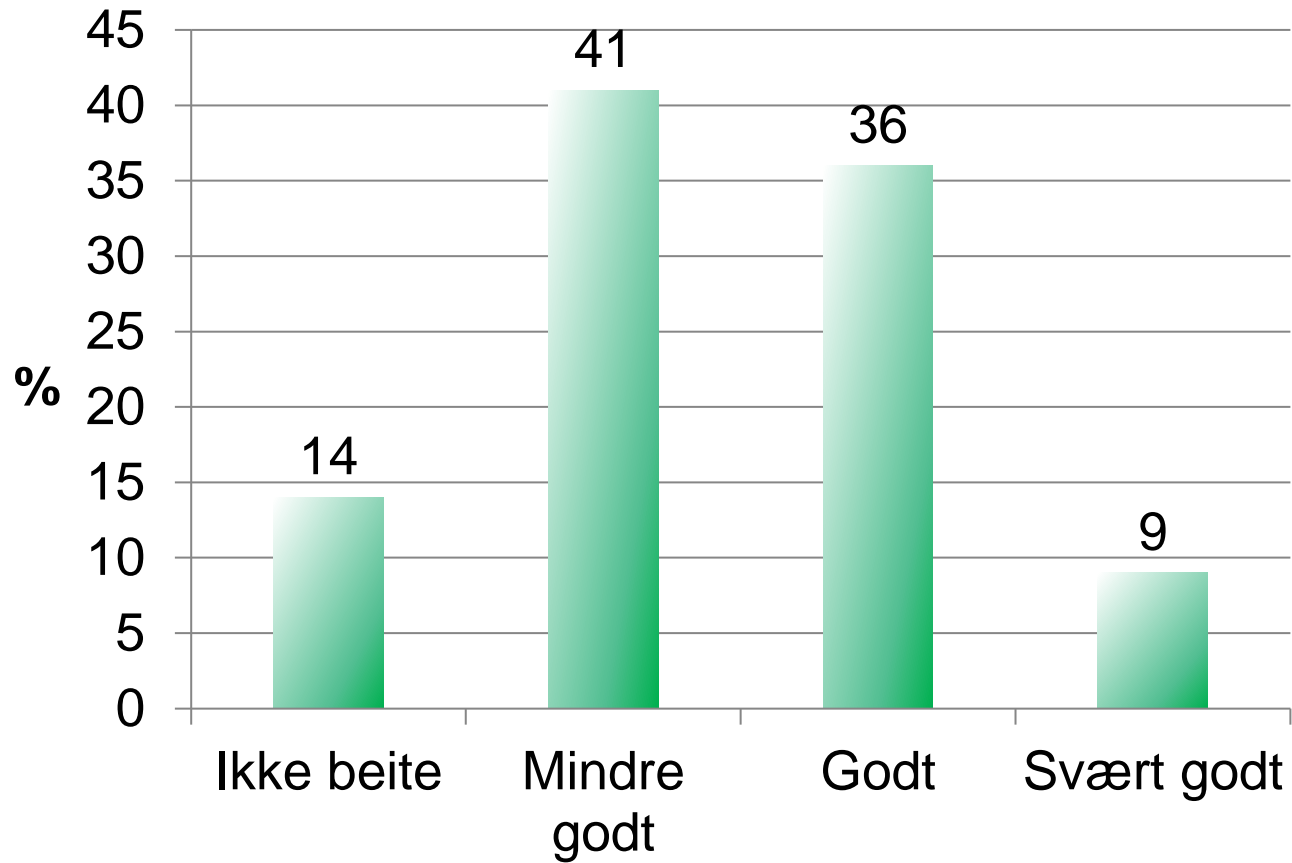
Foto: P. Bjørklund

Arealregnskap for utmark (AR18x18)

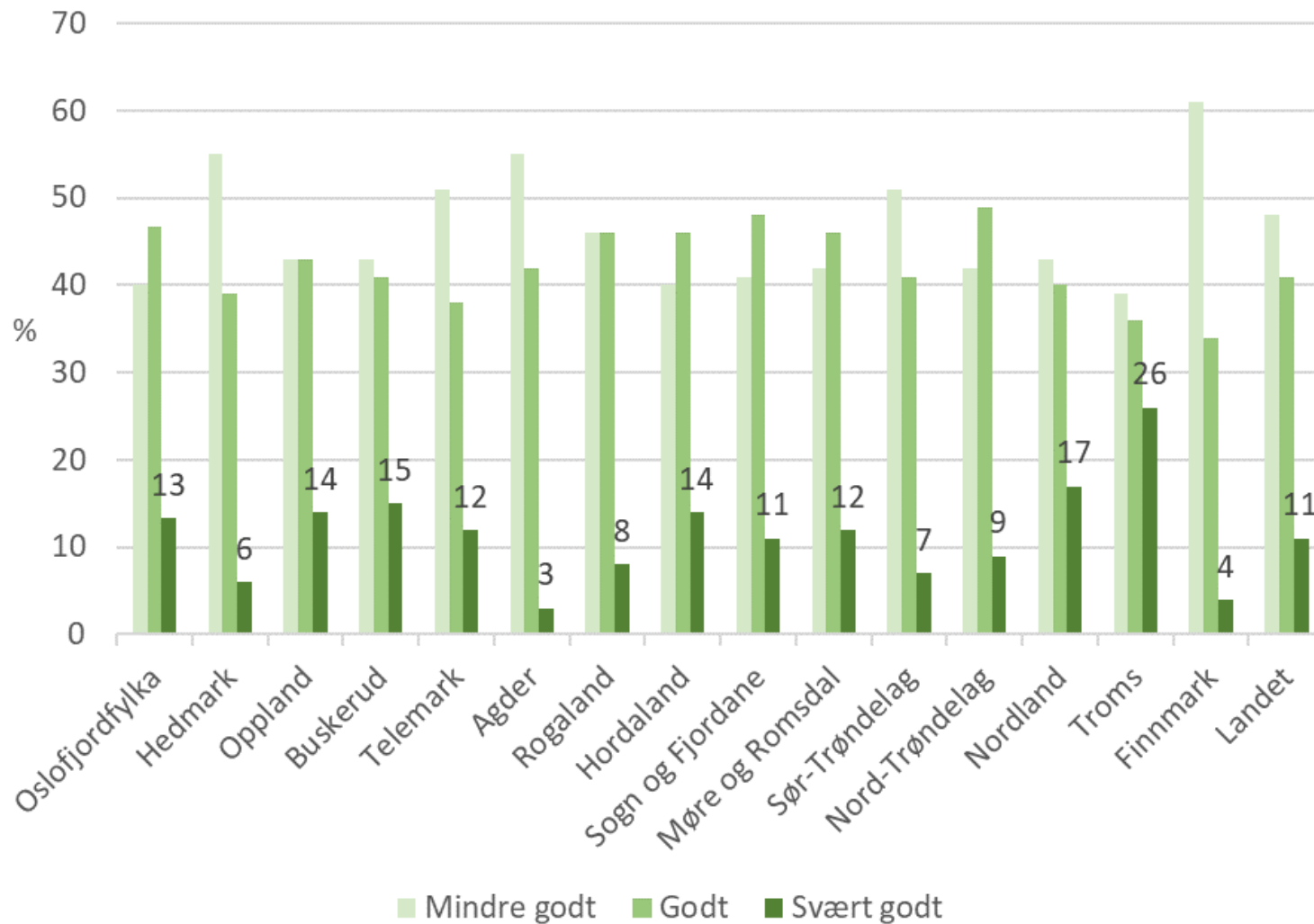
**137 mill. dekar eller 45%
av landarealet er nyttbart
beiteareal. Det vil seie
areal der dyr kan hauste
fôr som gjev tilvekst**

Beiteverdi for totalt landareal

Beitekvalitet i fylke

% av tilgjengeleg utmarksbeiteareal

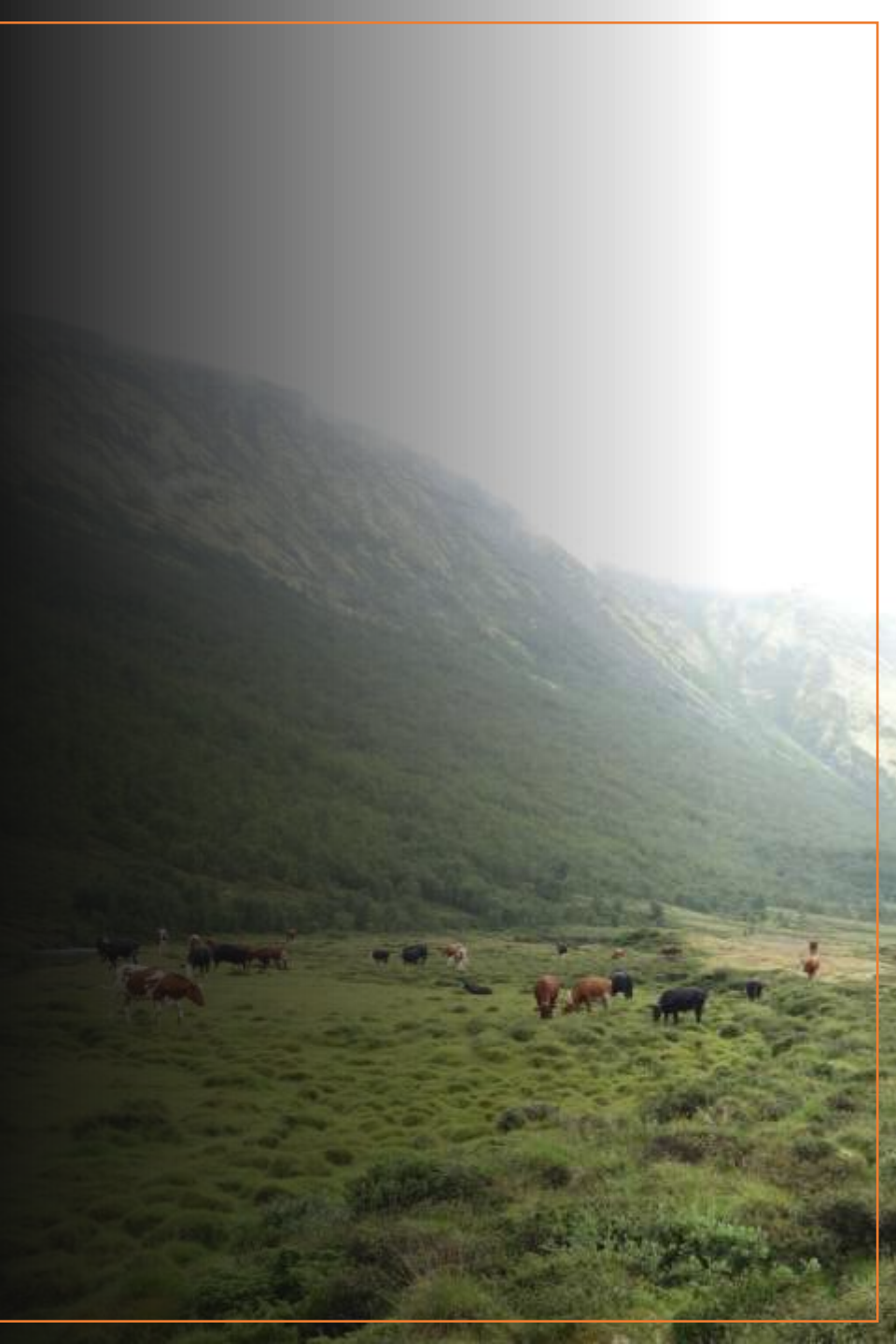

**Enkelte bygder har særleg gode
vilkår for å utvikle eit
utmarksbasert landbruk**

Fôr i utmark

- **Praktisk nyttbart:**
950 millionar fôreiningar
- **Hausta av husdyr i 2019**
280 millionar fôreiningar
- **Hausta av hjortedyr**
140 mill. f.e.
- **4 kr./ f.e. 280 mill f.e. \approx
1,1 milliard kroner**

TRE MARKTYPAR (% av tilgjengeleg utmarksbeiteareal)

- **Lav- og lyngrik mark – mindre godt beite (30%)**
- **Blåbærmark – godt beite (33%)**
- **Gras- og urterik mark – svært godt beite (11%)**
 - **Myr og sump (15%)**
 - **Snøleie (7%)**
 - **Fuktmark (4%)**

A photograph of a forest floor covered in a dense carpet of lichen and heather. The ground is uneven with patches of white lichen and brownish heather. In the background, several tall, thin trees are visible.

Mindre godt
beite

A photograph of a forest floor densely covered with blueberry bushes. The bushes are lush green and have small, dark blue berries. The background shows a dense forest of tall trees.

Godt beite

A photograph of a forest floor covered in a dense carpet of green plants, likely ferns and other forest floor vegetation. The ground is covered in a thick layer of green, with some brown twigs and leaves scattered about. In the background, tall trees are visible.

Svært godt
beite

Lav- og
lyngrik skog

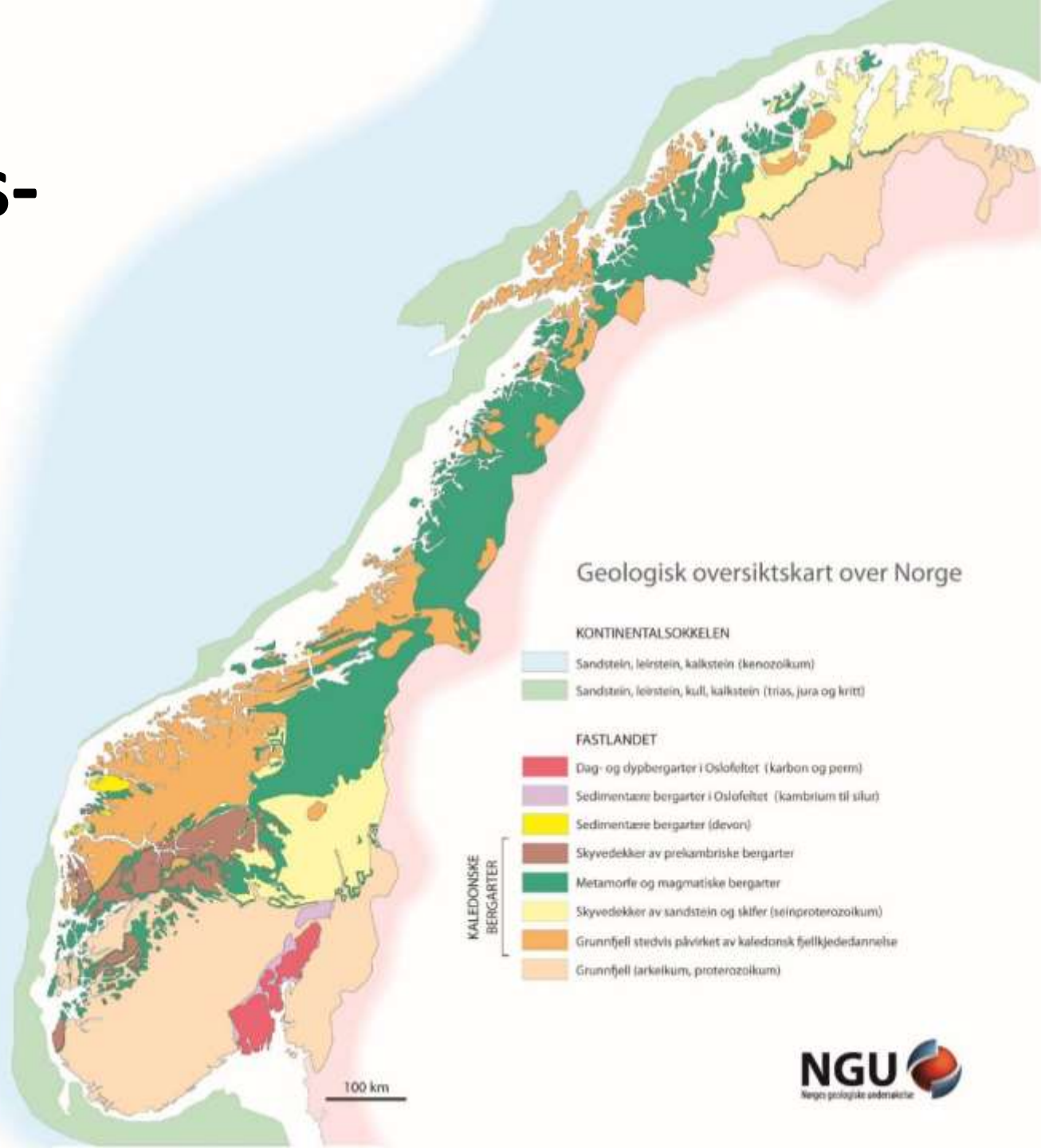
Blåbærskog

Engskog

Økologiske faktorar

- **Berggrunn**
- **Lausmassar**
- **Topografi**
- **Klima**

Berggrunns- kart

Skredmark

A large, steep mountain slope dominates the left side of the image. The upper part of the slope is rocky and grey, while the lower part is covered in a dense, green scree field (Skredmark). In the valley below, a small settlement of several small, dark wooden houses is visible. The sky is overcast with grey clouds.

Holedalen, Stranda

Blåbærskog

Smyle

Svullrya, Grue

Engskog
17% av skogarealet på
fastmark

Beiting påvirker vegetasjonen gjennom:

- avbiting
- trakk
- gjødsling

Svartfjell, Lenvik

Foto: P.K. Bjørklund

-
- **Utmarksbeite må skjøttast**
 - **Beitetrykk må haldast høgt**

A photograph showing three white goats in a forest. The goats are surrounded by dense green vegetation, including large-leafed plants and trees. One goat is in the center, looking towards the camera. Two other goats are partially visible on either side, also grazing. The scene is a natural, outdoor setting with a focus on the goats and their environment.

Sambeite gjev:

- **Betre utnytting av beite**
- **Betre kultivering av vegetasjonen**
- **Reduserer smittetrykk frå innvollssnyltarar**

Riving av *einer*, «einerkråå», var viktig brensel. Som supplerings til vedforbruket vart det teke brenntorv.

I almenningen vart det også lauva. I 1902 står det i almenningsstyret sin protokoll at det vart teke 10 220 lauvkjerv. Mange måtte også til fjells for å bryte ris for at dyra kunne føast vinteren over (Per Rusten 1998).

Rike skogar kan bli svært grasrike ved skjøtsel

Tenk langsiktig! Ikkje rydd
meir enn det arealet som
kan følgjast opp.

Skal fattig mark bli beite må det gjødslast

Beitelandskapet

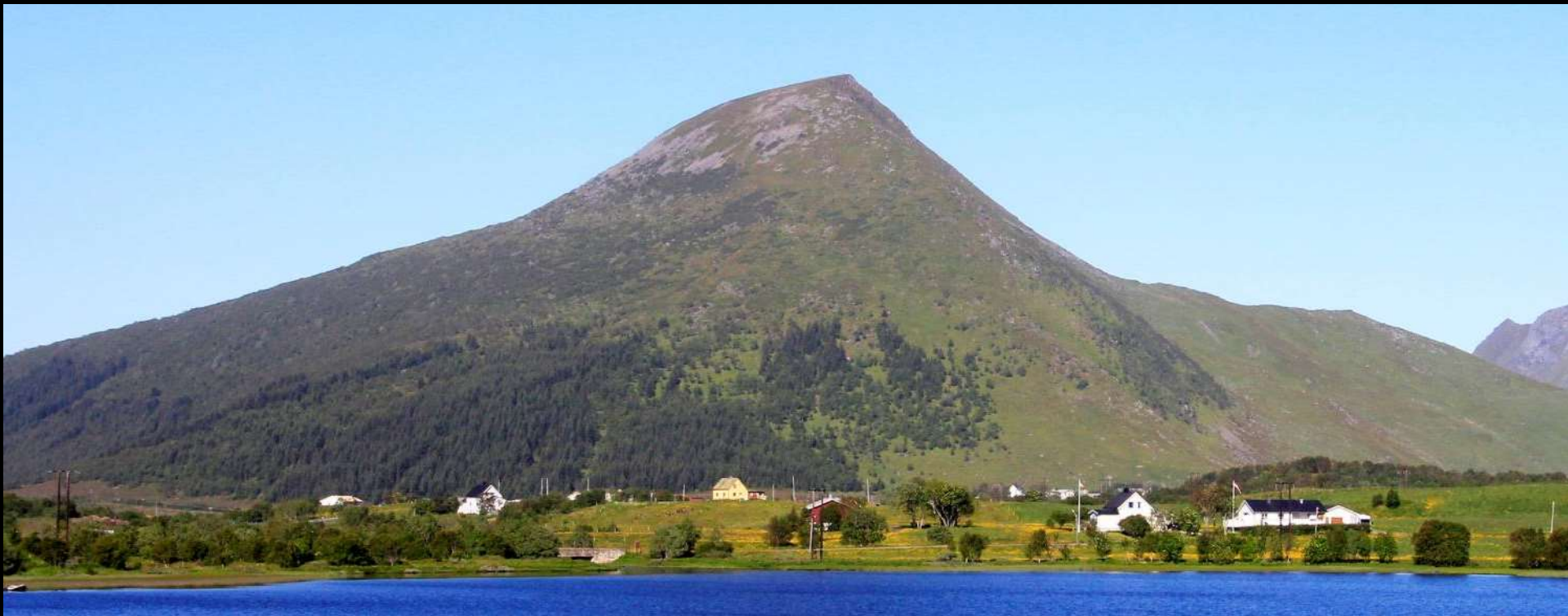
Traktorlandskapet

Kvikne, Tynset

**Berre ei aktiv beitenæring kan
skjøtte større areal av
kulturlandskap utanom der
traktoren kjem til**

Landskapet er råvara til reiselivet

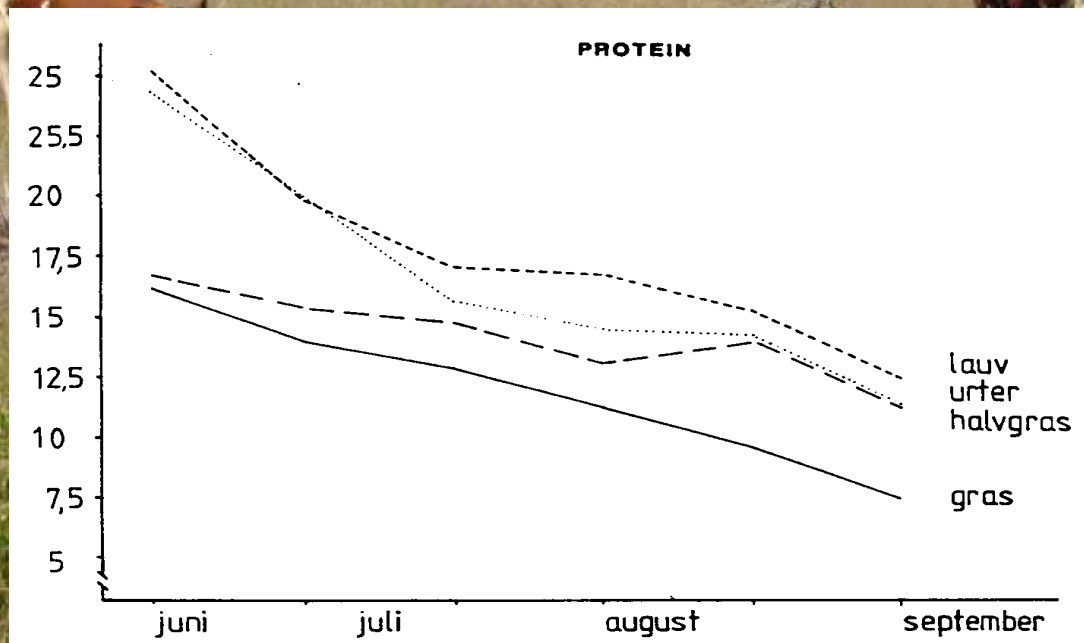
Særeige mangfald av planter, insekt og sopp

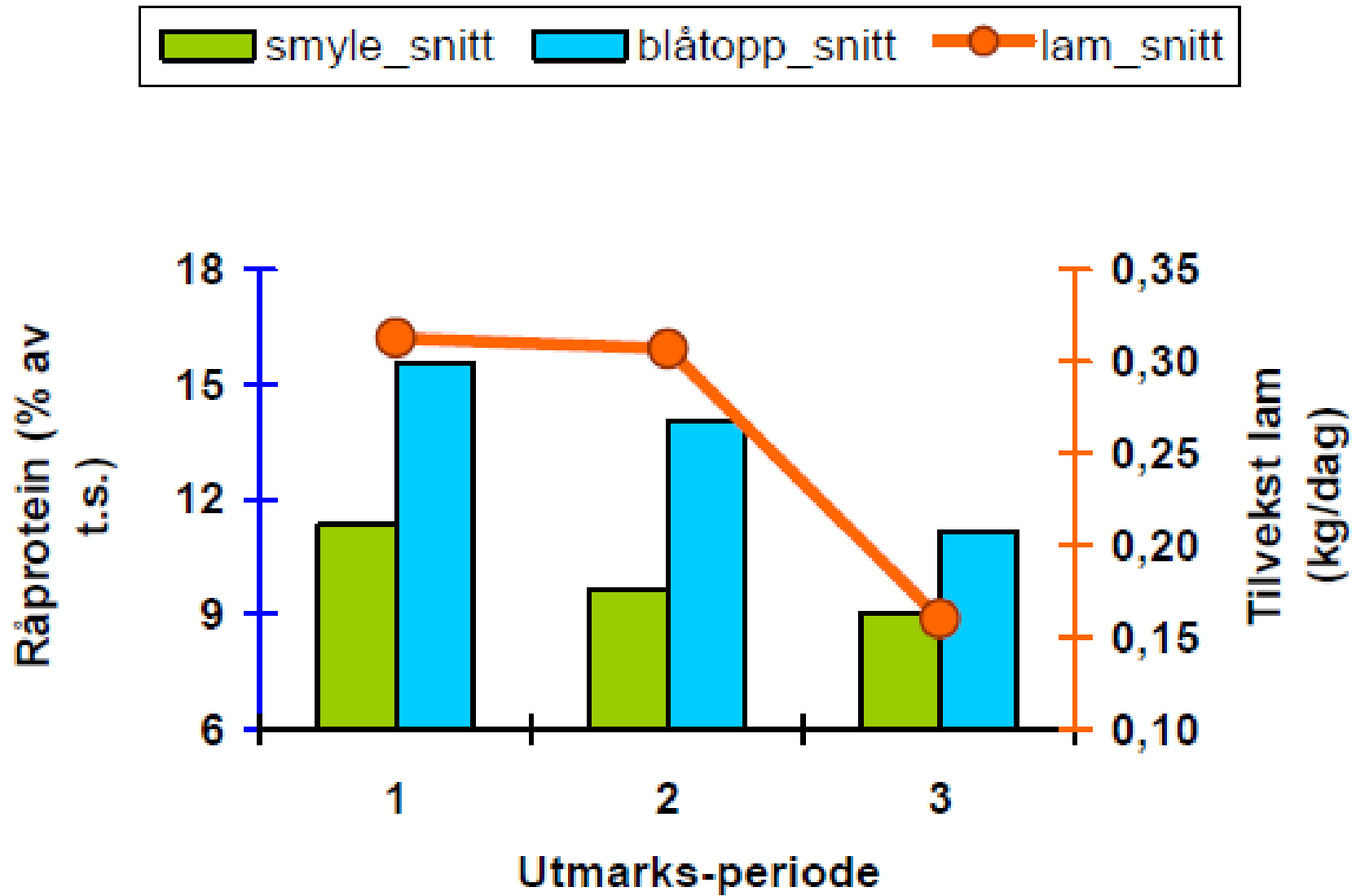
Biologisk mangfald

Naturtypen beitemark er av dei mest artsrike vi har i norsk natur

«Gjengroing på grunn av opphørt eller redusert beite og slått er antatt å påvirke 685 arter negativt» (www.artsdatabanken.no/).

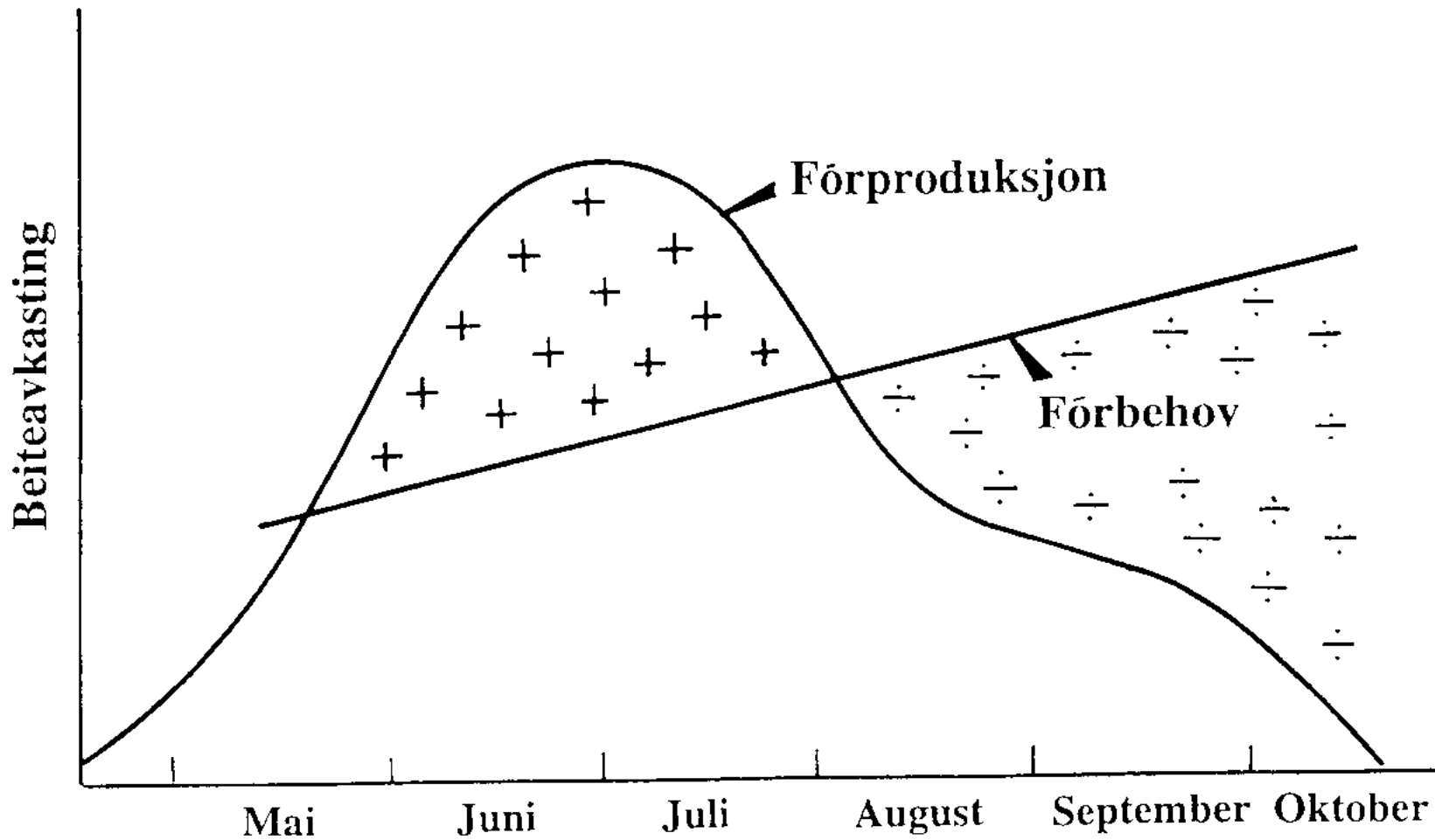
Sleppe- og sanketidspunkt er viktig!!

Kilde: Svalheim, Lunnan og Steinheim 2004

Garmo og Nedkvitne 1986

Har vi dei rette rasane?

Beitedyr kan (må) styrast:

- Gjeting
- Saltstein

- Rydding
- Gjerde

Verdens første virtuelle gjerdeløsning

Nofence gir dyra tilgang til gode og varierte beiter. Systemet består av en solcelledrevet klave med GPS-teknologi og et digitalt kart. Går dyra over den opptegnede nofencegrensa og inn i varslingsfeltet begynner klaven å pipe som varsel om strømstøt. Dyra lærer fort hva signalene fra klaven betyr og snur for å unngå strømstøtet. Slik holder de seg innenfor grensa på det opptegnede beitet.

Beitenæring treng areal

Jordvern i utmark

Kvamsfjellet, Nord-Fron

Organisering

**Rettigheter erverva i 1800-tals-
landbruket møter behova i det
moderne landbruket**

**Vi må eta det landskapet kan
produsere!**

Grasdyr

Mjøldyr

Ekkokammerjammer!

[Aasmund Nordstoga](#)

Songar, bonde og skribent for Nationen

Publisert: 18.11.19, 00:00

Antall storfe i Norge

- 1950: 1.236.000
- 2018: 875.000, dvs 29 % reduksjon

Antall personbiler i Norge

- 1950: 144 000
- 2018: 2.720.000, dvs 19 ganger så mange

Antall flyreiser i verden - passasjerer

- 1950: 17,4 millioner
- 2017: 3,9 mrd – dvs 225 ganger så mange

Laga av Anfinn Rosnes og fyrst publisert på <https://www.facebook.com/Fylkesmannenogbonden/>

Partiprogram 2021 - 25

AP - Sørge for bedre bærekraft i landbruket gjennom økt tilskudd til bruk av utmarksbeite, setring, klimatilpasning og investering i jord.

SV - Ha som mål å doble beitebruken gjennom blant annet å øke beitetilskuddet og premiere melk og kjøtt fra grasfôra produksjon. De gressetende dyra bør beite der det ikke er optimalt å dyrke korn og på inn- og utmarksbeite. Det må forskes på hvordan karbonlagring i jord påvirker beite.

Sp - Sikra at beitemark er i bruk og stimulera til auka beiting som eit verkemiddel for vern av kulturlandskap, setring og biologisk mangfald. Beitetilskot, setertilskot og husdyrtilskot må aukast

MDG - At husdyrhold i all hovedsak baserer seg på gras fra beite og arealer som er uegnet for dyrking av menneskemat, samt restprodukter som ikke er egnet som menneskemat.

Krf - Ha ein strategi for auka grovfôrbasert kjøttproduksjon og utnytting av gjengrodd bygdenært kulturlandskap.

Raudt - Øke den norske matproduksjonen og graden av selvforsyning med grunnlag i egne arealressurser.

Hurdalsplattforma: Sørge for betre bærekraft i landbruket gjennom auka bruk av utmarksbeite, setring, klimatilpassing, investering i jord og etablering av eit nasjonalt senter for fjellandbruk.

Utfordringar

- **Det kan drivast beitebruk i utmark med godt resultat i det meste av norsk utmark. Det finst område med særleg gode forutsetningar for å utvikle eit landbruk bygd på bruk av lokale ressursar.**
- **Utmarksbeitebruk tilpassa framtidias landbruk – organisering viktig**
- **Driftssystem som ser dei totale ressursane på innmark og i utmark i samanheng**
- **Arealbruk som tek best muleg omsyn til alle arealinteresser**

Bioøkonomi

Lordalen, Lesja

Foto: Michael Angeloff